

УДК 811.161.2'367.4:82-1

Олена Похилюк

ORCID: 0000-0003-2786-4055

СИНТАКСИЧНІ СУБ'ЄКТИВЕМИ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ АВТОРСЬКОЇ МОДАЛЬНОСТІ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ ТЕТЯНИ ЯКОВЕНКО)

У статті здійснено комплексний аналіз синтаксичних суб'єктивем як одного з провідних засобів реалізації авторської модальності в поетичному дискурсі (на матеріалі творчості Тетяни Яковенко). Узагальнено сучасні лінгвістичні підходи до розуміння категорії суб'єктивності та поняття суб'єктивем, окреслено їхні функціонально-семантичні параметри. Особливу увагу приділено виявленню та систематизації синтаксичних засобів суб'єктивізації мовлення, зокрема парцельованих конструкцій, еліптичних і неповних речень, повторів, риторичних запитань і вигуків, інверсій, авторських розділових знаків, а також прийомів інтонаційно-графічного виділення, що формують індивідуально-стильову манеру поетеси. Проаналізовано їхню роль у вираженні емоційно-оцінної позиції ліричного суб'єкта, посиленні експресивності висловлення та актуалізації ефекту співприсутності автора в тексті. Доведено, що синтаксичні суб'єктивем в поетичному мовленні функціонують як багаторівневі маркери суб'єктивної модальності, інтегруючи семантичний, інтонаційний та візуально-графічний плани організації поетичного тексту. Окреслено перспективи подальших досліджень, пов'язані з міждискурсивним зіставленням суб'єктивем у сучасній українській поезії та поглибленням аналізу їхньої когнітивно-прагматичної специфіки.

Ключові слова: суб'єктивність, синтаксичні суб'єктивем, авторська модальність, поетичний дискурс, експресивність мовлення, творчість Тетяни Яковенко.

DOI 10.34079/2415-3168-2025-18-33-14-22

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Останніми десятиліттями в лінгвістиці посилюється інтерес до проблеми мовної суб'єктивності як багаторівневого феномена, що відображає присутність мовця в тексті через систему лексичних, граматичних, інтонаційних і синтаксичних засобів. У межах цього наукового напрямку активно вивчаються дейктичні, модальні, оцінні та емоційно-експресивні маркери суб'єктивності, однак синтаксичні суб'єктивем, зокрема в їхній візуально-синтаксичній реалізації за допомогою авторських розділових знаків та нестандартної графіки, досі залишаються недостатньо систематизованими. Відсутність цілісної типології таких засобів і комплексних досліджень, що поєднували б структурно-синтаксичний аналіз з інтерпретацією їх стилістичних і когнітивно-прагматичних функцій, утворюють наукову прогалину, актуальну для сучасної текстолінгвістики та поетичної стилістики.

Постановка проблеми цієї статті зумовлена необхідністю осмислення синтаксичних суб'єктивем як важливого інструмента реалізації авторської модальності в поетичному дискурсі, що виявляється не лише в специфічних граматичних конструкціях, а й у використанні нетипових пунктуаційно-графічних рішень – тире, трикрапки, парцеляції, ритміко-інтонаційного членування рядка, які виконують функцію візуальних маркерів емоційності, оцінності та рефлексивної інтенції мовця. Недостатня розробленість цієї проблематики ускладнює глибший аналіз індивідуально-авторських стилів і стримує вироблення універсальних методик інтерпретації сучасного поетичного тексту.

Дослідження синтаксичних суб'єктивем безпосередньо пов'язане з важливими науковими та практичними завданнями сучасної гуманітаристики: по-перше, з подальшим розвитком теорії

мовної суб'єктивності та уточненням її категоріального апарату; по-друге, з удосконаленням методів стилістичного й дискурсивного аналізу художнього тексту; по-третє, з потребами філологічної освіти, зокрема викладання курсів зі стилістики, поезики та аналізу тексту, де необхідні чіткі інструменти інтерпретації авторської позиції в художньому мовленні. У практичному вимірі результати такого дослідження можуть бути використані під час укладання навчально-методичних посібників, підготовки спецкурсів з аналізу поетичного дискурсу, а також у перекладознавчій практиці, де адекватне відтворення пунктуаційно-графічних суб'єктивом є передумовою збереження авторської модальності іншомовного тексту.

Таким чином, актуальність проблеми, порушеної в статті, визначається як потребами сучасної теорії мовної суб'єктивності, так і практичними завданнями літературознавчого й лінгвостилістичного аналізу, що зумовлює необхідність спеціального системного вивчення синтаксичних суб'єктивом у поетичному дискурсі (на матеріалі творчості Тетяни Яковенко).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації, на які спирається дослідження, формують сучасний корпус праць з теорії й опису мовної суб'єктивності й водночас окреслюють контури проблеми, які потребують подальшого розроблення. У теоретичній площині оновлене трактування суб'єктивності запропоновано в працях, що поєднують класичні настанови з дискурсивно-прагматичним підходом: зокрема, дослідники наголошують на градуальності суб'єктивності та її реалізації на різних мовних рівнях (дейктика, модальність, аксіологія, емоційно-експресивна лексика), що деталізовано в низці оглядових і спеціальних праць. Так, теоретичні позиції щодо градуальності суб'єктивності й включення до кола суб'єктивом лексичних, граматичних та інтонаційних маркерів узагальнено в нещодавніх оглядах (Змієвська, 2021; Круковський і співавт., 2017; Круковський і співавт., 2019), які підкреслюють мультиканальність суб'єктивного виявлення в дискурсі.

У прикладному корпусі досліджень останніх років зростає інтерес до модальних, аксіологічних і емоційно-експресивних маркерів у сучасних українських дискурсах: модальні суб'єктивом аналізуються як окрема категорія (Ткачук, 2021), аксіологічні маркери – у контексті оцінно-семантичних досліджень (Черненко, 2020), а емоційно-експресивні засоби – у низці статей, що фіксують їхню роль як індикаторів авторської позиції (Мілова, 2022). Ці праці створюють емпіричну базу для класифікації й функціонального опису суб'єктивом у сучасній українській мові.

Водночас аналіз останніх публікацій виявляє кілька суттєвих інформаційних вакуумів, які й визначають предметну спрямованість даної статті. По-перше, у сучасних дослідженнях домінує опрацювання лексичних, граматичних і просодійних маркерів суб'єктивності, тоді як візуально-синтаксичний рівень – зокрема функція авторських розділових знаків (тире, трикрапка, парцеляція у письмовій візуальній формі) – поки що описаний фрагментарно й не має системної типології та порівняльної опори на поетичні корпуси. Це підтверджує оглядовий матеріал, у якому підкреслено охоплення досліджень лексики, модусних засобів та інтонації, але відсутній ґрунтовний модуль, присвячений пунктуаційно-графічним маркерам суб'єктивності.

По-друге, наявні дослідження здебільшого фокусуються на інструментальному описі маркерів; бракує когнітивно-рецептивних досліджень, які б простежували, як читач/реципієнт інтерпретує візуально-синтаксичні сигнали (пауза, графічна розчленованість, пунктуаційні «залежини») у поетичному тексті. Огляд літератури вказує на окремі зацікавлені зауваги про роль інтонації й просодії, але питання сприйняття пунктуаційно маркованої суб'єктивності лишається недостатньо розробленим.

По-третє, бракує порівняльних корпусних досліджень, які б зіставляли синтаксичні суб'єктивом й авторські пунктуаційні стратегії в кількох поетичних корпусах сучасних українських авторів, щоб виокремити індивідуально-стилістичні й типологічні закономірності. У доступних публікаціях подібні порівняння або відсутні, або обмежуються невеликими вибірками.

Метою статті є функціонально-семантичний аналіз синтаксичних суб'єктивом як провідного засобу реалізації авторської модальності в поетичному дискурсі, а також з'ясування їхньої ролі у формуванні емоційно-оцінної позиції ліричного суб'єкта, індивідуально-авторського стилю та організації поетичного тексту у творчості Тетяни Яковенко.

Основні завдання дослідження:

- 1) уточнити теоретичне розуміння поняття «синтаксичні суб'єктивими» в сучасній лінгвістиці та окреслити його місце в системі засобів вираження суб'єктивної модальності;
- 2) проаналізувати наукові підходи до вивчення суб'єктивної модальності та суб'єктивності в поетичному дискурсі, зокрема в аспекті синтаксичної організації тексту;
- 3) виявити та класифікувати основні типи синтаксичних суб'єктивем, зафіксованих у поетичних текстах Тетяни Яковенко;
- 4) описати структурно-граматичні особливості функціонування синтаксичних суб'єктивем (вставні конструкції, питальні та окличні речення, парцеляція, еліпсис, інверсія тощо);
- 5) з'ясувати функціонально-семантичну роль синтаксичних суб'єктивем у формуванні авторської модальності, емоційно-оцінної настанови та індивідуально-авторського стилю;
- 6) проаналізувати взаємодію синтаксичних суб'єктивем з іншими мовними рівнями (лексичним, інтонаційним, графічним) у поетичному тексті;
- 7) визначити прагматичний потенціал синтаксичних суб'єктивем у процесі комунікації між автором і читачем;
- 8) обґрунтувати роль синтаксичних суб'єктивем у створенні цілісності поетичного дискурсу, зокрема в структуруванні смислів і ритмомелодійної організації тексту.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та реалізації завдань дослідження в статті використано комплекс загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів. Зокрема, застосовано описовий метод для виявлення, фіксації та систематизації синтаксичних суб'єктивем у поетичних текстах; структурно-синтаксичний аналіз – з метою з'ясування граматичної організації, типів і моделей синтаксичних конструкцій, що виконують суб'єктивізувальну функцію; функціонально-семантичний метод – для визначення значеннєвого навантаження синтаксичних суб'єктивем і їхньої ролі у формуванні авторської модальності; стилістичний аналіз – для виявлення експресивного та індивідуально-авторського потенціалу досліджуваних синтаксичних засобів; дискурсивно-прагматичний підхід – для інтерпретації синтаксичних суб'єктивем як маркерів авторської присутності та засобів комунікативної взаємодії між автором і читачем; контекстуальний аналіз – для з'ясування залежності функціонування суб'єктивем від поетичного контексту; а також інтерпретаційний метод, що забезпечує комплексне осмислення семантичних, інтонаційних і візуально-графічних параметрів синтаксичних суб'єктивем у художньому тексті.

Об'єктом дослідження є поетичний дискурс сучасної української літератури, представлений творчістю Тетяни Яковенко, як сфера реалізації мовної суб'єктивності та авторської модальності, а **предметом дослідження** є синтаксичні суб'єктивими як структурно-функціональні засоби реалізації авторської модальності в поетичному дискурсі, зокрема їхні типи, семантичні, прагматичні та візуально-синтаксичні особливості функціонування в поетичних текстах Тетяни Яковенко.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проблематика мовної суб'єктивності має тривалу наукову традицію, адже ще В. фон Гумбольдт розглядав мову як «засіб перетворення суб'єктивного в об'єктивне» (Humboldt, 1999, с. 205), тим самим закладаючи підґрунтя для подальших досліджень механізмів відображення індивідуального бачення світу в мовленні. Надалі у філологічній науці сформувалося розуміння потреби аналізувати спеціальні мовні маркери, здатні фіксувати особистісне ставлення мовця до повідомлюваного змісту. У межах такого підходу було введено поняття суб'єктивем як одиниць, що в різних комунікативних ситуаціях реалізують багаторівневу мовну суб'єктивність.

Одним із перших теоретиків, які наголосили на значущості цього мовного феномену, був М. Бреаль, котрий звертав увагу на «існування суб'єктивного елемента, що є найдавнішим у мові» (Breal, 1987). Подальший розвиток ідеї спостерігаємо в працях Ш. Баллі: у межах концепції модусу вчений трактував суб'єктивність як «вираз афективної думки» та підкреслював, що «одні мовні елементи суб'єктивніші за інші» (Bally, 1944, с. 75). Найпослідовніше категорію суб'єктивності описав Е. Бенвеніст у розділі «Суб'єктивність у мовленні» (Benveniste, 1966; Benveniste, 1974), де сформулював положення про те, що «суб'єктивність – це здатність мовця

представляти себе як суб'єкта» (Benveniste, 1974, с. 183), пов'язавши її безпосередньо з особою, що здійснює мовленнєвий акт.

Істотне уточнення теорії внесла С. Кербат-Орекхйоні, запропонувавши розглядати суб'єктивність як явище градуальне: «вісь протиставлення об'єктивний – суб'єктивний не дихотомічна, а градуальна» (Kerbat-Orecchioni, 1980, с. 81). Учена акцентувала на тому, що потенційно кожна мовна одиниця може набувати суб'єктивного забарвлення залежно від контексту та комунікативної ситуації. У зв'язку з цим до кола суб'єктивом вона зарахувала дійктичні елементи, модальні слова, аксіологічно забарвлені прикметники, одиниці емоційно-експресивної лексики.

У працях сучасних українських мовознавців суб'єктивом кваліфікуються як «лексичні, граматичні та інтонаційні засоби, що передають оцінне чи емоційне ставлення мовця до змісту висловлення» (Крутковський та ін., 2019, с. 8–9). Останні десятиліття засвідчують активну диференціацію досліджень у цьому напрямі: окремо аналізуються модальні суб'єктивом (Ткачук, 2021), аксіологічні маркери (Черненко, 2020), а також емоційно-експресивні засоби мовлення (Мілова, 2022). Така спеціалізація підтверджує складну багаторівневу природу даного феномену.

У руслі дискурсивного підходу суб'єктивом інтерпретуються як «індикатори присутності мовця в тексті, які виражають його інтенції, емоції та ціннісні орієнтації» (Змієвська, 2021, с. 54). З огляду на це дослідники наголошують, що вони не обмежуються лише лексичним планом висловлення, а охоплюють синтаксичні структури, особливості словопорядку та інтонаційні моделі, котрі спільно формують суб'єктивний вимір тексту.

Важливим для опису механізмів вияву мовної суб'єктивності є розмежування її рівнів. Так, статичний рівень репрезентує експліцитну або імпліцитну присутність мовця за допомогою дійктичних одиниць на зразок «я», «тут», «тепер», тоді як оцінний рівень пов'язаний із реалізацією аксіологічних та афективних значень, що формують індивідуальне ставлення до повідомлюваного змісту (Kerbat-Orecchioni, 1980, с. 23).

Отже, суб'єктивом варто розглядати не як ізольований клас слів, а як функціонально-семантичну категорію, яка охоплює різноманітні мовні рівні та засоби. Вони маркують мовленнєву суб'єктивність, що, за слушним зауваженням В. Круковського, «систематично присутня навіть у нейтральних за визначенням дискурсах» (Круковський та ін., 2019, с. 7). Узагальнюючи сучасні підходи, доречно погодитися з положенням, що «вираження суб'єктивності в тексті не залежить від істинності чи хибності висловлення, а визначається ступенем імплікації мовця» (Kerbat-Orecchioni, 1980, с. 79). У цьому сенсі суб'єктивом постає як ключовий маркер мовленнєвої імплікації автора та своєрідний інструмент його входження в художній або публіцистичний дискурс.

Логічно продовжуючи окреслені теоретичні положення, доцільно перейти до розгляду конкретних художніх реалізацій суб'єктивом у поетичному мовленні. Особливий інтерес у цьому контексті становить поетичний дискурс як сфера найбільш інтенсивного вияву авторської імплікації, де суб'єктивність набуває багатовимірного смислового наповнення та виявляється на різних мовних рівнях, зокрема синтаксичному. Саме синтаксичні суб'єктивом, що структурують інтонацію, ритміку та смислові акценти висловлення, стають одним із провідних засобів експресії індивідуального світобачення митця, дозволяючи простежити, яким чином мовні одиниці перетворюються на інструменти художнього самовираження. У цьому аспекті поетичний дискурс Тетяни Яковенко постає репрезентативним матеріалом для аналізу, оскільки він позначений активно вираженою суб'єктивною модальністю, що реалізується передусім через використання синтаксичних суб'єктивом – конструкцій, покликаних відтворювати емоційно-оцінну позицію автора та актуалізувати особистісний вимір мовлення.

З метою встановлення домінантних ознак поетичного синтаксису Тетяни Яковенко в збірці «У глибині небес...» (127 віршів) було проаналізовано корпус прикладів, який засвідчив чітку ієрархію використання стилістичних фігур: абсолютну першість за частотністю утримують риторичні питання (81 приклад), що формують запитальну модальність ідіостилю, за ними з незначним відривом слідують повтори різного типу (62 приклади) та вставні й вставлені конструкції (60 прикладів), які забезпечують специфічну ритмічну організацію та змістову

багатоплановість текстів. Чільне місце в синтаксичній структурі збірки посідають фігури, що відображають фрагментарність та динаміку мислення, зокрема неповні речення (39), риторичні заклики (33) та односкладні називні речення (30). Помітну групу складають відкриті речення (22), риторичні звертання (20) та синтаксичні суб'єктивними (18), тоді як більш ускладнені та експериментальні форми представлені меншою кількістю реалізацій, серед яких виділяються перервані речення (13), парцеляція (12), сегментація (10), контамінація (9) та приєднувальні конструкції (8), а поодинокими вкрапленнями (менше 7 прикладів на кожен позицію) є конструкції питання-відповідь, емпатичні вирази, антитези, біфуркація/поліфуркація, ослаблені підрядні частини, дзеркальні конструкції, функціонально-стилістичні ритми, паралелізм та мовна гра.

Як засвідчує проведений аналіз синтаксичного інструментарію авторки, поетичний дискурс Тетяни Яковенко позначений активно вираженою суб'єктивною модальністю, яка реалізується передусім через використання синтаксичних суб'єктивних – конструкцій, що відображають емоційно-оцінну позицію автора та сприяють актуалізації особистісного начала мовлення. Одним із визначальних прийомів є парцеляція, за допомогою якої цілісні синтаксичні структури розчленовуються на кілька інтонаційно самостійних фрагментів, що дозволяє посилити експресивність висловлювання та сфокусувати увагу на переживанні ліричного суб'єкта: «Живіть собі. / Хіба я що?» (Яковенко, с. 2020, 17); «А Гриць – помер» (Яковенко, 2020, с. 67); «А Гриць – не плаче» (Яковенко, 2020, с. 68). Подібні парцельовані структури функціонують як афективні синтаксичні суб'єктивними, які передають психологічні зупинки думки, стан приголомшеності або внутрішньої спустошеності, перетворюючи лаконічне твердження на емоційно насичений акт мовлення.

Вагоме місце в поезії Яковенко посідають еліптичні та неповні конструкції, що створюють ефект перерваного або обірваного духовного мовлення та концентрують увагу на ключових компонентах змісту: «Просто – холодне ріка» (Яковенко, 2020, с. 103); «Острів мого прощання – / Просто – красива мрія» (Яковенко, 2020, с. 117); «Жаль, що крила вже – чорні» (Яковенко, 2020, с. 107). Еліпсис у таких прикладах є маркером суб'єктивності, позаяк знімає необхідність логічного розгортання думки та натомість акцентує емоційно-оцінний імпульс висловлення.

Істотним засобом інтонаційної суб'єктивності мовлення є анафоричний повтор предикативних форм, доповнений парцельованою будовою тексту: «Кололося колючим житнім колесом. / Котилося... / котилося... / світилося...» (Яковенко, 2020, с. 74); «Наспівує... наспівує... всміхається...» (Яковенко, 2020, с. 74). Такий прийом наділяє поезію ритмічною хвилювістю, формує атмосферу емоційної напруги та залучає читача до процесу співпереживання внутрішнього руху ліричного суб'єкта.

Суб'єктивно-образний характер поетичного мовлення Тетяни Яковенко підсилюють також номінативні та безпредикативні конструкції, у яких домінує семантика образного зіставлення без логічного пояснення: «Нічного шляху золота змія. / Нічного серця невидимого рана» (Яковенко, 2020, с. 123–124); «Батько – муж – Україна – / Невидимого журба-любов...» (Яковенко, 2020, с. 60). Такі синтаксичні побудови не прагнуть інформувати, а створюють емоційно насичені образні комплекси, у яких особистісне почуття постає в узагальненій символічній формі.

Помітним способом суб'єктивності в аналізованій поезії авторки є риторичні звертання та питання, що вводять безпосередній інтонаційний діалог між поетом і адресатом: «Не поспішай, Господарю Камінний...» (Яковенко, 2020, с. 104); «Ти ж хочеш – чи ні? – літати?» (Яковенко, 2020, с. 220). Такі структури надають мовленню діалогічності та увиразнюють інтимний характер поетичного спілкування.

Афоризовані синтаксичні конструкції реалізують оцінну функцію суб'єктивними через узагальнення індивідуального переживання: «Теплокровним найкраще – спати» (Яковенко, 2020, с. 208); «І все ж – / Слабкою жити – важче і страшніше» (Яковенко, 2020, с. 212). Подібні висловлення трансформують приватний досвід ліричного суб'єкта у філософське судження про загальнолюдські стани буття.

Таким чином, синтаксичні суб'єктивними у творчості Тетяни Яковенко охоплюють широкий спектр форм – від парцеляції та еліпсису до анафоричних повторів, номінативних конструкцій, риторичних звертань і афористичних максим. Кожен із цих прийомів спрямований на посилення

експресивності мовлення та максимальне виявлення авторської позиції, завдяки чому поетичний текст набуває глибоко особистісного, емоційно насиченого й високохудожнього характеру.

Продовжуючи аналіз синтаксичних суб'єктивів у поезії Тетяни Яковенко, доцільно окремо зупинитися на функціонуванні авторських розділових знаків як засобів візуально-синтаксичної суб'єктизації тексту. Пунктуація в її віршованих структурах не зводиться лише до нормативного оформлення синтаксичних зв'язків, а активно виконує експресивну, інтонаційно-ритмічну та смислотворчу функції, стаючи повноцінним носієм авторського світобачення.

Насамперед варто відзначити системне використання тире як засобу семантичного розмежування та емоційної паузи, що моделює внутрішній рух думки ліричного суб'єкта. Тире в поезії Яковенко є маркером психологічного зламу, смислового зіставлення або контрастного поєднання образів, водночас посилюючи оцінку тональності висловлювання: «*Батько – муж – Україна – / Невигойна журба-любов...*» (Яковенко, 2020, с. 60); «*А Гриць – помер*» (Яковенко, 2020, с. 67); «*А Гриць – не плаче*» (Яковенко, с. 68); «*Жаль, що крила вже – чорні*» (Яковенко, 2020, с. 107). У цих конструкціях тире не тільки відокремлює складники висловлення, а й виконує роль інтонаційного «зависання» думки, що актуалізує трагізм або надлом почуття.

Особливо показовими є випадки багаторазового використання тире в межах одного синтаксичного комплексу, що імітує ступінчастий процес емоційного самовираження й фіксує фрагментарність художнього мислення: «*Батько – муж – Україна – / Невигойна журба-любов...*» (Яковенко, 2020, с. 60); «*І вона – теж уже – / чорноброва яблуна / з яблуком*» (Яковенко, 2020, с. 151). Тут тире перетворюється на візуальний сигнал уповільненого асоціативного розгортання образу, розчленовуючи думку на послідовні емоційні імпульси й створюючи ефект поступового нашарування смислів.

Важливе експресивне навантаження несе трикрапка як знак недовомовленості та емоційного резонансу. У поезії Тетяни Яковенко вона зазвичай використовується в серіях повторів або парцеляцій, що передають тривалість внутрішнього переживання, медитативність або напружене мовчання: «*Кололося колючим житнім колесом. / Котилося... / котилося... / світилося...*» (Яковенко, 2020, с. 74); «*Наспівує... наспівує... всміхається...*» (Яковенко, 2020, с. 74). Трикрапка сигналізує про безперервність емоційного потоку й водночас його смислову відкритість, залишаючи простір для осмислення сприйнятого читачами. Таким чином, цей пунктуаційний знак функціонує як візуально-синтаксична суб'єктивема, що передає невичерпність і незавершеність внутрішнього мовлення ліричного «я».

Окрему групу становлять приклади авторського комбінування тире з парцеляцією, що підсилює ефект внутрішнього діалогу й фіксує момент інтонаційного переходу від спостереження до рефлексії: «*Просто – холоде ріка*» (Яковенко, 2020, с. 103); «*Острів мого прощання – / Просто – красива мрія*» (Яковенко, 2020, с. 117); «*Жаль, що в моєму серці / Більше немає місця, / Просто – немає місця / Для сподівань на щастя*» (Яковенко, 2020, с. 128). Тире в поєднанні з парцельованою побудовою поетичного рядка візуально «зламує» синтаксичну лінію, утворюючи інтонаційні зупинки, які репрезентують моменти психологічної напруги та внутрішнього самоспостереження.

Вагомою ознакою суб'єктивної пунктуації є й риторичні питання зі вставними розділовими компонентами: «*Ти ж хочеш – чи ні? – літати?*» (Яковенко, 2020, с. 220). Повторювальні тире тут окреслюють інтонаційний наголос на внутрішньому сумніві ліричного адресата, перетворюючи формально просте запитання на складну психологічну конструкцію, що поєднує заклик, вагання й сподівання.

Отже, авторська пунктуація у творчості Тетяни Яковенко посідає вагоме місце серед синтаксичних суб'єктивів візуально-синтаксичного рівня. Через послідовне використання тире, трикрапки, парцеляційних графічних пауз та інтонаційних вставок поетеса матеріалізує суб'єктивні стани – здивування, сумнів, біль, замилювання, внутрішній монолог. Розділові знаки стають не лише технічними маркерами синтаксичних меж, а й художніми засобами вияву авторського світовідчуття, які забезпечують емоційну глибину, асоціативну розгалуженість та інтонаційну напруженість поетичного тексту.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведений аналіз засвідчує, що синтаксичні суб'єктиви в поетичному дискурсі Тетяни

Яковенко відіграють системоутворювальну роль у формуванні авторської модальності та слугують важливим інструментом художнього самовираження. Суб'єктивність у її поезії реалізується не лише на лексико-семантичному, а насамперед на синтаксичному та візуально-синтаксичному рівнях через парцеляцію, еліптичні та номінативні конструкції, анафоричні повтори, риторичні питання й звертання, а також через індивідуалізоване використання розділових знаків – передовсім тире та трикрапки. Зазначені засоби є маркерами імплікації ліричного суб'єкта, відображають складні емоційно-оцінні стани, зумовлюють інтонаційну багатовимірність висловлення та сприяють підсиленню експресивності поетичного тексту. Авторська пунктуація постає як специфічна форма візуально-синтаксичної суб'єктивності, що моделює паузи, злами думки, психологічні коливання й асоціативне нашарування образів, трансформуючи розділові знаки з нормативного інструмента в повноцінний художній засіб.

Отже, поезія Тетяни Яковенко переконливо демонструє поліфункціональність синтаксичних суб'єктивних засобів, які забезпечують єдність змістового та емоційного планів мовлення й формують індивідуально-авторський стиль поетеси. Суб'єктивні засоби слугують не тільки засобом вираження внутрішнього світу ліричного «я», а й механізмом організації художнього простору тексту, де об'єктивно описувана реальність постійно заломлюється крізь призму особистісного переживання.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в розширенні кола аналізованого матеріалу шляхом залучення поетичних текстів інших сучасних українських авторів із метою зіставного вивчення синтаксичних суб'єктивних засобів та авторської пунктуації як елементів індивідуального стилю. Доречним також видається поглиблений когнітивно-дискурсивний аналіз суб'єктивних конструкцій у взаємодії з просодійними та графічними засобами виразності, а також дослідження рецептивного аспекту – сприйняття читачем пунктуаційно маркованих синтаксичних структур. Такі студії сприятимуть системнішому описові мовної суб'єктивності в сучасному українському поетичному дискурсі та поглибленню розуміння механізмів вербалізації індивідуального світобачення митця.

Бібліографічний список

- Bally, Ch., 1944. *Linguistique générale et linguistique française*. 2e éd. entièrement refondue. Berne: A. Francke.
- Benveniste, É., 1966. *Problèmes de linguistique générale*. Tome I. Paris: Gallimard.
- Benveniste, É., 1974. *Problèmes de linguistique générale*. Tome II. Paris: Gallimard.
- Bréal, M., 1987. *Essai de sémantique: science des significations*. Paris: Hachette.
- Humboldt, W. Von, 1999. *On language: the diversity of human language-construction and its influence on the mental development of the human species*. Translated by Peter Heath. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kerbrat-Orecchioni, C., 1980. *L'énonciation de la subjectivité dans le langage*. Paris: Armand Colin.
- Змієвська, Н. А., 2021. Суб'єктивність у сучасних дискурсах: теоретичні підходи та маркери. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія»*, 37, с. 52–58.
- Круковський, В. І., Круківська, О. В. та Турчанінова, В. Є., 2017. Концепти «суб'єктивність / об'єктивність», «модалізація / модальність» та засоби їх вираження в мові та мовленні: питання теорії (на матеріалі французької мови). *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія»*, 35, с. 166–187.
- Круковський, В. І., Круківська, О. В. та Турчанінова, В. Є., 2019. Суб'єктивно-прагматичний вимір законодавчого стилю: аксіологія, афект, емоція, оцінка, опінія, експресивність, емотивність (на матеріалі французької мови). *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія»*, 37, с. 7–33.
- Мілова, М. М., 2022. Емоційно-експресивні засоби як маркери суб'єктивності в українському мовленні. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія»*, 41, с. 101–107.
- Ткачук, М. О., 2021. Модальні суб'єктивні засоби в українському поетичному дискурсі: семантика та функції. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки*, 2, с. 112–118.

Черненко, Г. А., 2020. Аксиологічні маркери суб'єктивності у сучасному українському дискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 43, с. 75–79.

Яковенко, Т., 2020. *У глибині небес...: Поезії*. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД».

References

- Bally, Ch., 1944. *Linguistique générale et linguistique française*. 2e éd. entièrement refondue. Berne: A. Francke.
- Benveniste, É., 1966. *Problèmes de linguistique générale*. Tome I. Paris: Gallimard.
- Benveniste, É., 1974. *Problèmes de linguistique générale*. Tome II. Paris: Gallimard.
- Bréal, M., 1987. *Essai de sémantique: science des significations*. Paris: Hachette.
- Chernenko, H.A., 2020. Aksiolohichni markery subiektyvnosti u suchasnomu ukrainskomu dyskursi [Axiological markers of subjectivity in modern Ukrainian discourse]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*, 43, pp. 75–79. (in Ukrainian).
- Humboldt, W. Von, 1999. *On language: the diversity of human language-construction and its influence on the mental development of the human species*. Translated by Peter Heath. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kerbrat-Orecchioni, C., 1980. *L'énonciation de la subjectivité dans le langage*. Paris: Armand Colin.
- Krukovskiy, V.I., Krukivska, O.V. and Turchaninova, V.Ye., 2017. Kontsepty «subiektyvnist / obiektyvnist», «modalizatsiia / modalnist» ta zasoby yikh vyrazhennia v movi ta movlenni: pytannia teorii (na materialy frantsuzkoi movy) [Concepts of "subjectivity / objectivity", "modalization / modality" and means of their expression in language and speech: theory issues (based on the French language)]. *Naukovyi visnyk kafedry YuNESKO KNLU. Serii «Filolohiia. Pedahohika. Psykholohiia»*, 35, pp. 166–187. (in Ukrainian).
- Krukovskiy, V.I., Krukivska, O.V. and Turchaninova, V.Ye., 2019. Subiektyvno-prahmatychnyi vymir zakonodavchoho styliu: aksiolohiia, afekt, emotsiia, otsinka, opiniia, ekspresyvnist, emotyvnist (na materialy frantsuzkoi movy) [Subjective-pragmatic dimension of legislative style: axiology, affect, emotion, evaluation, opinion, expressiveness, emotivity (based on the French language)]. *Naukovyi visnyk kafedry YuNESKO KNLU. Serii «Filolohiia. Pedahohika. Psykholohiia»*, 37, pp. 7–33. (in Ukrainian).
- Milova, M.M., 2022. Emotsiino-ekspresyvni zasoby yak markery subiektyvnosti v ukrainskomu movlenni [Emotional-expressive means as markers of subjectivity in Ukrainian speech]. *Naukovyi visnyk kafedry YuNESKO KNLU. Serii «Filolohiia. Pedahohika. Psykholohiia»*, 41, pp. 101–107. (in Ukrainian).
- Tkachuk, M.O., 2021. Modalni subiektyvemy v ukrainskomu poetychnomu dyskursi: semantyka ta funktsii [Modal subjectivemes in Ukrainian poetic discourse: semantics and functions]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii: Filolohichni nauky*, 2, pp. 112–118. (in Ukrainian).
- Yakovenko, T., 2020. *U hlybyni nebes...: Poezii* [In the depth of the skies...: Poems]. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD». (in Ukrainian).
- Zmiievskaya, N.A., 2021. Subiektyvnist u suchasnykh dyskursakh: teoretychni pidkhody ta markery [Subjectivity in modern discourses: theoretical approaches and markers]. *Naukovyi visnyk kafedry YuNESKO KNLU. Serii «Filolohiia. Pedahohika. Psykholohiia»*, 37, pp. 52–58. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 30.11.2025 р.

Olena Pokhyliuk

SYNTACTIC SUBJECTIVEMES AS A MEANS OF REALIZING AUTHORIAL MODALITY IN POETIC DISCOURSE (BASED ON THE WORKS OF TETIANA YAKOVENKO)

The article addresses the issue of linguistic subjectivity in poetic discourse and focuses on syntactic subjectivemes as one of the principal means of realizing authorial modality. The research is conducted on the material of the poetic works of contemporary Ukrainian poet Tetiana Yakovenko, whose idiostyle is marked by heightened emotional expression, semantic fragmentation, and intensive

use of nonstandard syntactic constructions. The main objective of the study is to identify the functional potential of syntactic structures that actualize the author's subjective presence in poetic texts and to determine their role in shaping the modal organization of discourse.

The methodological framework combines discourse analysis, functional-semantic interpretation, stylistic analysis, and pragmatic-contextual approaches, enabling a comprehensive examination of the correlation between syntactic form and pragmatic-semantic content. The study demonstrates that syntactic subjectivemes are most actively realized through elliptical and parcellated constructions, syntactic segmentation, anaphoric and parallel structures, repetitive patterns, rhetorical questions, and broken or unfinished utterances. A significant place is given to visually syntactic means, such as dashes, ellipses, unexpected pauses, graphic line fragmentation, and deliberate disruption of syntactic continuity, which function as expressive markers of the author's emotional states and evaluative attitudes.

It is established that these constructions perform several interrelated functions: they intensify emotive and axiological meanings, model subjective cognitive perspectives, and facilitate dialogic interaction between the author and the reader. Syntactic subjectivemes operate on multiple levels of textual organization – semantic, pragmatic, and visual – ensuring a multimodal embodiment of authorial modality and contributing to the formation of a highly individualized poetic syntax. The findings confirm that syntactic subjectivemes represent a productive means of verbalizing subjectivity in artistic discourse and play a crucial role in structuring poetic modality. The prospects for further research include expanding the corpus of analyzed poetic texts and conducting contrastive studies of syntactic subjectivemes across different contemporary poetic idiostyles, as well as exploring their interaction with prosodic and graphic devices in the broader context of discourse stylistics.

Keywords: *subjectivity, syntactic subjectivemes, authorial modality, poetic discourse, speech expressiveness, creative work of Tetiana Yakovenko.*